

تبیین عوامل انگیزشی بانوان افغانستان برای ادامه تحصیل در مقطع تحصیلات تکمیلی در ایران

مقاله پژوهشی
اصیل
**Original
Article**

علیرضا حبیبی^۱، حمید نایب پور^{۲*}، نسرين الهام^۳

چکیده

هدف: پژوهش حاضر به منظور شناسایی عوامل انگیزشی بانوان افغانستان برای ادامه تحصیل در مقطع تحصیلات تکمیلی انجام شد. **روش:** روش تحقیق این پژوهش بر اساس هدف، توسعه‌ای و کاربردی و از منظر نوع داده‌ها، از نوع آمیخته و با استفاده از تحلیل تم و دلفی فازی، به دنبال تبیین عوامل انگیزشی بانوان افغانستان برای ادامه تحصیلات تکمیلی در ایران بوده است. بدین منظور، مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با نمونه آماری، شامل ۱۱ نفر از دانشجویان ورودی سالهای تا ۱۴۰۱ از دانشگاه‌های مختلف ایران که به کمک روش نمونه‌گیری گلوله برفی و قضاوتی انتخاب شده بودند، انجام و نتایج در قالب پرسشنامه دلفی فازی در اختیار نمونه آماری برای تأیید یا رد کدها قرار گرفت. **یافته‌ها:** در مجموع، ۲۶ کد برای ایجاد انگیزش درونی و بیرونی تحصیلی در قالب پنج مقوله ارتقای سطح دانش و آگاهی، موقعیت شغلی بهتر، فرصتهای تحصیلی، جایگاه اجتماعی بهتر، مشارکت در توسعه و پیشرفت کشور احصا شد. **نتیجه‌گیری:** با توجه به تحلیل یافته‌ها، هر دو عامل انگیزش بیرونی و درونی، تأثیر معناداری بر قصد ادامه تحصیل در مقطع تحصیلات تکمیلی دارند؛ اما با توجه به جامعه مورد مطالعه، عوامل بیرونی در ایجاد انگیزش تحصیلی تأثیر بیشتری داشته‌اند.

واژگان کلیدی: انگیزش تحصیلی، بانوان افغانستان، تحصیلات تکمیلی، دلفی فازی.

◆ تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۱۷؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۲۰

۱. دکترای مدیریت بازرگانی، استادیار گروه مدیریت، دانشکده اقتصاد و مدیریت، دانشگاه بین‌المللی اهل بیت (ع). تهران، ایران. habibi@abu.ac.ir
۲. دکترای مدیریت بازرگانی، گروه مدیریت، دانشکده اقتصاد و مدیریت، دانشگاه بین‌المللی اهل بیت (ع). تهران، ایران. (نویسنده مسئول). شماره همراه: ۰۹۱۲۴۲۴۹۰۰۶ / hamidnayebpoor@gmail.com
۳. دانشجوی دکتری مدیریت بازرگانی، دانشکده مدیریت، دانشگاه گیلان. گیلان، ایران. batoolheera5@gmail.com

الف) مقدمه و بیان مسئله

وظیفه تولید علم در هر کشوری بر عهده دانشگاه به عنوان سازمان یافته ترین بخش نهاد تعلیم و تربیت قرار داده شده است. در واقع؛ دانشگاه، عالی ترین نهاد تربیت و آموزش سرمایه انسانی با بهره گیری از تمامی منابع است. دانشگاه، مهم ترین مرکز پژوهش و نوآوری در حوزه های مختلف علم و فناوری و زمینه ساز تحولات عمیق فرهنگی، اجتماعی و سیاسی و همچنین مروج اخلاق، علم، حکمت و پشتیبان شرکت دانش بنیان است. (نوروزی، ۱۳۹۹)

با توجه به نیازهای عصر حاضر؛ آموزش تخصصی نیروی انسانی از شاخص های کلیدی رشد همه جانبه در عرصه توسعه سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هر جامعه به شمار می آید و نیروی انسانی متخصص و توانمند، به عنوان سرمایه ناملموس، منابع ارزشمندی را تشکیل می دهند. نظر به تغییرات سریع امروزی که ناشی از گسترش دانش و فناوری است و سازمانهای ماشینی را به سمت فناوری ارتباطات به پیش می راند؛ دانشگاه ناگزیر است در راستای همگام شدن با آهنگ پرشتاب و توقف ناپذیر رشد و توسعه، گامهای مؤثری را برای توسعه نیروی انسانی بردارد. یکی از این روشها، توجه به گسترش آموزش عالی، به خصوص تحصیلات تکمیلی است. داشتن تحصیلات عالی برای تک تک افراد جامعه، به خصوص زنان که نیمی از منابع انسانی جامعه را تشکیل می دهند، بیش از هر زمان دیگری، امر ضروری فرض می شود.

تمام پیشرفتهای جوامع بشری در دنیای امروز، نتیجه یادگیری و کسب دانش است. افراد توانایی های خود را از طریق یادگیری به دست می آورند. آنان از طریق یادگیری، رشد می کنند؛ توانایی فکری و ذهنی پیدا می کنند و از این طریق، به سطحی از شایستگی می رسند؛ بنابر این، با توجه به درک اهمیت یادگیری، کسب دانش و تحصیلات تکمیلی، لازم است بدانیم که چه عواملی ما را در مسیر تحصیلات تکمیلی قرار می دهند؟ کدام عوامل باعث ایجاد انگیزش برای ادامه تحصیلات تکمیلی می شود؟ کدام عوامل به یادگیری، شدت و جهت می بخشد و در حفظ و تداوم یادگیری مؤثرند؟ آیا داشتن انگیزه کافی برای یادگیری و ادامه تحصیلات تکمیلی الزامی است؟ (شعله بیگدلی و همکاران، ۱۳۹۹)

افراد برای ادامه تحصیل، نیاز به انگیزه و هدف دارند. انگیزه درونی یک فرد برای انجام کار، با تشویق کردن آن به وسیله پاداش مادی کاهش می یابد؛ یعنی اگر فردی دارای انگیزه های درونی برای انجام کاری باشد، چنانچه در معرض انگیزاننده های بیرونی قرار

تبیین عوامل انگیزشی بانوان افغانستان برای ادامه تحصیل ... ۱۷۱۵

گیرد، انگیزه درونی تضعیف می‌شود. یکی از مهم‌ترین نظریه‌ها در حوزه انگیزش، نظریه خودتعیین‌گری است. خودتعیین‌گری به زبان ساده؛ یعنی قدرت تعیین و اختیار توسط خود. بنا به نظر مک‌کالین و اوویاک (۲۰۱۰)، این عامل انگیزشی مهم، به مجموعه مهارتهایی اشاره دارد که به افراد در اولویت‌گذاری خواسته‌ها و نیازهایشان کمک می‌کند؛ بنابراین، افراد به انتخاب بهترین اقدامات مبادرت ورزیده و به اجرای تصمیمات، ارزیابی و بهبودی نتایج امور می‌اندیشند. پس اهمیت خودتعیین‌گری، به ویژه برای هدفگذاری و جهت‌بخشی به اقدامات زندگی کاملاً واضح است. هدفگذاری موفقیت‌آمیز نیز یکی از مهم‌ترین عملکردهای شناختی است که بدون آن امکان یادگیری هدفمند و کسب دستاوردهای مثبت شناختی به تعویق می‌افتد. ما به عنوان موجوداتی خودمختار و تعیین‌گر قادر به مشخص کردن اهداف و راهبردهای پیگیری آنها بوده و این راهکارها را به عنوان بخشی از نقشه‌های ناظر به آینده در ذهنمان درونی‌سازی می‌کنیم. در طول زمان، نقشه‌های ذهنی پیچیده و پیچیده‌تر شده، به ما کمک می‌کنند تا از موقعیتهای دشوار در کشهای بین فردی با سهولت بیشتری عبور کنیم. پس درک رفتارها و فعالیتهای متنوع زندگی، بدون درک انواع اهدافی که خود تعیین و اختیار می‌کنیم، میسر نیست.

از طرف دیگر، برای توسعه هر جامعه‌ای، توجه به بانوان به عنوان بخش بزرگی از منابع انسانی ضرورتی انکارناپذیر است؛ زیرا یکی از معیارهای توسعه‌یافتگی یک جامعه، میزان مشارکت و حضور فعال بانوان در فعالیتهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی آن جامعه است. از این رو، بی‌سبب نیست که موفقیت و توسعه اجتماعی هر جامعه‌ای را بدون مشارکت بانوان امکان‌پذیر ندانسته‌اند و توسعه اجتماعی هر جامعه‌ای به مشارکت کامل بانوان آن جامعه بستگی دارد. بانوان در یک جامعه پویا نه تنها ظرفیتهای سیاسی، اجتماعی خود را به نمایش می‌گذارند؛ بلکه در تمام مسائل سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جامعه باید به طور برابر سهم باشند. چنانچه در دهه‌های اخیر، دسترسی بانوان به آموزش عالی، یکی از مهم‌ترین تحولات جهانی در این زمینه شمرده می‌شود و شکاف جنسیتی در آموزش عالی به طور چشمگیری کاهش یافته است؛ به گونه‌ای که در اکثر جوامع، مشارکت بانوان در آموزش حتی بیشتر از مردان دیده می‌شود که برخی از محققان آن را «شکاف جنسیتی معکوس» نامیده‌اند. (گلدین و همکاران، ۲۰۰۶؛ وودفیلد و ارل-نول، ۲۰۰۶)

با توجه به آنچه بیان شد؛ بانوان افغانستان نیز از این قاعده مستثنا نیستند و با وجود مشکلات سیاسی و اجتماعی، چالشهای فرهنگی و اقتصادی و ناامنی‌های فزاینده، باز هم انگیزه بالایی برای ادامه تحصیل در سطوح مختلف دارند و در این مسیر، به شدت تلاش

می‌کنند. البته آمار بانوان بی‌سواد در افغانستان خیلی بیشتر از مردان است؛ بر اساس آمار مندرج در وبسایت وزارت معارف افغانستان، تعداد آنها تا سال ۱۳۹۸، حدود ده میلیون نفر بوده که نزدیک به یک‌سوم جمعیت این کشور را تشکیل می‌دهند و بیشتر آنها نیز در روستاها سکونت دارند. با این حال، تعداد افراد تحصیل کرده در میان زنان افغانستان، رقم قابل توجهی است که با استفاده از فرصتهای مختلف به ادامه تحصیل پرداخته‌اند.

درصد بالایی از بانوان تحصیل کرده که امروز در جامعه افغانستان فعالیت دارند، برای ادامه تحصیلات به کشورهای خارجی مهاجرت کرده‌اند که انگیزه هیچ یک از آنان تاکنون بررسی نشده است. با نگاهی به پیشینه آموزش عالی؛ بانوان افغانستان برای اولین بار در سال ۱۹۶۳ میلادی وارد سیستم تحصیلات عالی شدند و تا سال ۱۹۷۰، حدود ۶۰ درصد از کل جمعیت ده‌هزارنفری دانشجویان دانشگاه کابل را بانوان تشکیل می‌دادند. این روند از سال ۱۳۸۲ تا ۱۴۰۰ و پس از تأسیس و گسترش دانشگاههای خصوصی به طور چشمگیری افزایش یافته است. بر اساس گزارش وزارت تحصیلات عالی افغانستان، «سال ۲۰۱۲، حدود صد هزار دانشجو در سراسر کشور در رشته‌های مختلف در حال تحصیل بوده‌اند که ۳۰ تا ۳۵ درصد آنها را بانوان تشکیل می‌دهند».

از آنجا که رشد و پیشرفت یک جامعه بدون مشارکت زنان، تحقق پیدا نمی‌کند؛ سرمایه‌گذاری برای آموزش بانوان، یکی از عوامل مؤثر در دستیابی به توسعه هر جامعه است. از این رو، شناسایی عوامل مؤثر بر انگیزش بانوان برای ادامه تحصیلات تکمیلی، از اهمیت بسزایی برخوردار است. با توجه به اهمیت انکارناپذیر تحصیلات تکمیلی، تحقیقات زیادی برای شناسایی مؤلفه‌ها و عوامل انگیزشی آن صورت نگرفته است؛ از این رو، ضروری است تا تحقیق جامعی در این زمینه صورت گیرد تا با روشن شدن زوایای تاریک و حلقه‌های مفقوده، موانع و چالشهای آن به حداقل برسد.

تحقیق حاضر به دنبال شناسایی عوامل انگیزش بانوان افغانستان برای ادامه تحصیلات تکمیلی است.

۱. مبانی نظری

در پژوهش حاضر، متغیرهای انگیزش تحصیلی و پیامدهای آن بر مبنای نظریه دسی و رایان (۲۰۰۰) در نظر گرفته شده است که به نظریه خودتعیینی معروف است. در نظریه خودتعیینی، افراد به سه گروه از جهت گیری انگیزشی قرار می‌گیرند: افراد با جهت گیری انگیزشی بیرونی، افراد با جهت گیری انگیزشی درونی و افراد بی‌انگیزه. افراد زمانی که از

تبیین عوامل انگیزشی بانوان افغانستان برای ادامه تحصیل ... ۱۷۳

درون نظم پیدا کنند، در چنین زمانی دارای انگیزش درونی می‌باشند؛ به طوری که به عوامل بیرونی اجازه نمی‌دهند بر عملکردشان تأثیر قابل ملاحظه بگذارند؛ از این رو، افراد دارای انگیزش درونی، برای به دست آوردن لذت درونی تلاش و مطالعه می‌کنند، نه برای عوامل بیرونی مثل ترس از دیگران یا رضایت دیگران و همچنین برخی از افراد که خودمختار نیستند و خود را شایسته خودتعیینی نمی‌بینند، افراد دارای انگیزش بیرونی‌اند و بیشتر به عوامل بیرونی و عملکرد افراد دیگر توجه می‌کنند نه به رضایت شخصی خود؛ از این رو، افراد بر اساس انگیزش بیرونی به جای متمرکز بودن بر وظایف و حس رضایتمندی خود از انجام یک کار خوب، منتظر تنبیه یا پاداش دیگران برای انجام مسئولیت یا عدم انجام کار خود می‌باشند. (بزرگر و همکاران، ۱۳۹۴)

یک) خودتعیین‌گری

تحقیقات اولیه‌ای که به ارائه نظریه خودتعیین‌گری منجر شد، به دهه ۱۹۷۰ برمی‌گردد. نظریه خودتعیین‌گری برای اولین بار در اواسط دهه ۱۹۸۰ توسط دسی و رایان مطرح شد و طی ۴۰ سال به صورت تدریجی توسعه یافت. نظریه خودتعیین‌گری، زائیده علاقه و توجه صاحب‌نظران آن به مطالعه انگیزش درونی، به معنای انجام دادن کاری به خاطر خود آن کار می‌باشد و تا امروز با کمک تعداد زیادی از پژوهشگران در سراسر دنیا، بسط داده و اصلاح شده است. (گانیه و دسی، ۲۰۱۴)

دسی و ریان (۲۰۰۲) در چارچوب نظریه خودتعیین‌گری معتقدند که حمایت از زندگی همه افراد ضروری است. نظریه خودتعیین‌گری، نیازهای بنیادین روان‌شناختی برای بهزیستی و رضایت از نظریه‌های کلان درباره انگیزش، هیجان و رشد انسان است و به عواملی توجه دارد که فرایندهای مربوط به خودشکوفایی در انسانها را بازدارد یا تسهیل می‌کند. عناصر اصلی نظریه خودتعیین‌گری را انواع انگیزش درونی - بیرونی و مجموعه‌ای از نیازهای بنیادین روان‌شناختی که زیربنای این نوع انگیزشها می‌باشند، تشکیل می‌دهد. همچنین محیطها و گرایشهای شخصیتی خاص اثرگذار بر نیازها و انواع انگیزش، از دیگر عناصر این نظریه‌اند. (بارد، دسی و ریان، ۲۰۰۴؛ گانیه و دسی، ۲۰۰۵)

انگیزش بیرونی: انگیزه بیرونی به آن بخش از انگیزه‌هایی گفته می‌شود که منبع و مرکز اثربخش آنها در محیط فرد قرار دارد و به عنوان یک عامل بیرونی، افراد را تشویق به انجام فعالیتی مشخص می‌کند. انگیزش بیرونی به کارهایی که خود وسیله‌ای برای دسترسی به اهداف دیگران‌اند، مربوط می‌شود و بر عوامل بیرونی، مثل پاداش و پذیرفته شدن از سوی

دیگران یا فاصله گرفتن از تنبیه بنا شده است. از سوی دیگر، انگیزش بیرونی حالتی است که در نتیجه محرکهای بیرونی در فرد شکل می‌گیرد و سبب کم‌رنج ساختن انگیزه‌های درونی می‌شود. پادشاهی که فرد در قبال انجام فعالیتهای مبتنی بر انگیزه‌ها به دست می‌آورد، به انگیزش بیرونی برمی‌گردد. اکثر این پادشها، پادشهای محسوس، همگانی و قابل لمس می‌باشند. (فرج‌پور، ۱۳۹۴)

انگیزش درونی: انگیزه درونی، منبعی است که در ماهیت ارگانسیم نقش اساسی دارد. انگیزه درونی به نیاز ذاتی، شایستگی و خودتعیینی بستگی دارد. نیازهای ذاتی با انگیزه‌های اولیه تفاوت دارند؛ زیرا مبتنی بر کمبود نیستند و به صورت چرخه‌ای عمل نمی‌کنند. با این حال، هر دوی آنها ذاتی‌اند و منبع انرژی برای رفتار می‌باشند. علاوه بر این، انگیزه درونی می‌تواند شدت انگیزه‌ها را افزایش یا کاهش دهد و همچنین بر نحوه ارضای انگیزه‌های خود تأثیر بگذارد. (باریس جتین، ۲۰۱۵)

انگیزش درونی به صورت خودبرانگیخته، از نیازهای روان‌شناختی و پشتکار ذاتی برای توسعه به وجود می‌آید. زمانی فرد به طور درونی انگیزه پیدا می‌کند، به خاطر شوق، احساس مشکلی که انجام دادن کارهای خاصی به وجود می‌آورد و به خاطر لذت بردن، رفتار می‌کنند. این رفتار به طور خودبرانگیخته است، نه به خاطر تأثیر ابزارهای بیرونی (مزینانی، ۱۳۹۷). انگیزش درونی به انگیزه‌های اشاره دارد که فرد را به صورت داوطلبانه و درونی به انجام کاری خاص به حرکت درآورد و گذشته از امتیازات بیرونی، انجام خود کار برای شخص دارای اهمیت باشد. (آبانگاه ازگمی، ۱۳۹۸)

بی‌انگیزشی: بی‌انگیزگی زمانی اتفاق می‌افتد که فرد هیچ نوع اشتیاق درونی یا بیرونی برای انجام کار خود دریافت نمی‌کند و در نتیجه از انجام آن کار فاصله می‌گیرد. در اصل، این گونه اشخاص برای انجام کارهای خود بدون ثبات می‌باشند. درک سزاوار بودن و کنترل در آنان چنان پایین است که در زمانهای مهم دچار درماندگی می‌شوند. تلاش برای چنین افرادی یک کار بی‌فایده می‌باشد؛ چون آنان عوامل بیرونی را موجب کامیابی‌ها و عدم موفقیت‌های خود می‌داند و به این باورند که این عوامل غیر قابل کنترل است. چنین افرادی بعد از مدتها زحمت و پشتکار برای انجام کار و صرف وقت و انرژی، در نهایت آن کار را رها می‌کند. در اصل چنین اشخاص مثل اشخاص داری انگیزش بیرونی‌اند. از این رو، در اکثر طبقه‌بندی‌ها، جهت‌گیری انگیزشی را به دو بخش انگیزه بیرونی و درونی طبقه‌بندی می‌کنند، یا بیشتر به این دو بعد توجه می‌شود. (هوشنگ گراوند، ۱۳۹۵)

دو) انگیزش تحصیلی

یکی از ابعاد انگیزش در دانشجویان، انگیزش تحصیلی است. انگیزش تحصیلی عبارت است از فرایند درونی که باعث تحریک فعالیتها می شود و با هدف دسترسی به پیامدهای خاص تحصیلی، مداومت می یابد. همچنین انگیزش تحصیلی به عواملی همانند خواسته ها، انگیزه ها و عواملی اشاره دارد که موجب حضور یک فرد در محیط آموزشی و به دست آوردن یک مدرک تحصیلی می شود. در واقع؛ انگیزش تحصیلی، زیربنایی است برای دستیابی به هدفهای آموزشی که رشد و توسعه جامعه را به دنبال دارد؛ چنانچه پایین آمدن انگیزش تحصیلی، یکی از مسائل و مشکلات مهم است که اکثر نظامهای آموزشی کشورهای جهان، به خصوص کشورهای توسعه نیافته را درگیر کرده و همه ساله ضررهای زیاد اقتصادی، فرهنگی و علمی را متوجه کشور و خانواده ها کرده است و زیانهای روحی و جسمی زیادی را به دانشجویان وارد می سازد. انگیزش تحصیلی، فرایندهای درونی است که عملکرد افراد را برانگیخته می کند و با هدف دسترسی به دستاوردهای علمی خاص ادامه می یابد. (مرادی، ۱۳۹۹)

۲. پیشینه پژوهشی

در پژوهشهای کیفی، عموماً از پیشینه پژوهش برای شکل دادن به مسئله پژوهش و مقایسه و مواجه شدن با یافته های تحقیق با پژوهشهای پیشین استفاده می شود. این رویکرد برای فرایند استقرایی پژوهش کیفی، مناسب ترین رویکرد است. این رویکرد به شناسایی الگوها و مقوله ها کمک می کند (فیض اللهی، ۱۴۰۱). از این رو، خلاصه بخشی از پژوهشهای پیشین در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: پیشینه تحقیقات انجام شده

نویسندگان	عنوان پژوهش	نتایج
انتظاری (۱۴۰۳)	تحلیل شبکه ای عوامل اثرگذار بازاریابی اجتماعی بر افزایش علاقه مندی دانش آموزان به ادامه تحصیل	از میان شاخصهای موجود اثرگذار در این زمینه، چهار عامل اصلی قابل شناسایی است. این عوامل بر اساس نظر خبرگان امر و بر اساس تحلیل محتوای مفاهیم شناخت نیاز، خالقیت عملکردی، منابع مرتبط با افراد و هنجار ذهنی - رفتاری نامگذاری شد.
رحمن زاده فیروزجایی (۱۴۰۲)	انگیزه ها، موانع و تأثیرات ادامه تحصیل (تحصیلات تکمیلی) معلمان بر نحوه اجرای برنامه درسی	تحلیل داده ها با استفاده از روش تحلیل مضمون (سه مضمون فراگیر، شش مضمون سازمان دهنده و ۴۵ مضمون پایه)، صورت گرفت. بر اساس تحلیل محتوای مصاحبه ها، انگیزه ها در دو مقوله فردی - اجتماعی و اقتصادی، موانع در دو مقوله خانوادگی -

فردی و اجتماعی و تأثیرات نیز در دو مقوله رشد فردی- شخصیتی و پیشرفت شغلی، طبقه‌بندی شدند.		
شرایط جامعه، موقعیتهای خانوادگی، امکانات و فضای دانشگاه، عوامل اقتصادی، عوامل فردی و درونی، شامل ویژگی‌های شخصیتی، در انگیزه دانشجویان برای ادامه تحصیل یا توقف تحصیل، اثرگذار است.	پدیدارشناختی عوامل مؤثر بر انگیزه ادامه تحصیل دانشجویان فرهنگیان مشهد	حیدری و همکاران (۱۴۰۲)
ضریب همبستگی بین متغیرهای تحقیق نشان داد که بین ویژگی‌های فردی، عامل اجتماعی، عامل سیاسی، عامل اقتصادی، چالش طلبی و تحمل ابهام، رابطه مثبت و معناداری با انگیزه دانش‌آموزان روستای برای ادامه تحصیل در هنرستانهای کشاورزی وجود دارد.	عوامل مؤثر بر انگیزه دانش‌آموزان روستایی کرمانشاه و روانسر برای ادامه تحصیل در هنرستان کشاورزی	نعمتی و همکاران (۱۳۹۹)
مؤلفه‌های شایستگی شناختی و شایستگی اجتماعی، انگیزش تحصیلی را به صورت معنادار پیش‌بینی می‌کند؛ اما شایستگی جسمانی قادر به پیش‌بینی انگیزش تحصیلی نبوده است.	پیش‌بینی انگیزش تحصیلی بر اساس ادراک شایستگی و پذیرش اجتماعی	مرادی (۱۳۹۹)
بین معلم و دانش‌آموز با انگیزش تحصیلی با نقش میانجی خوش‌بینی تحصیلی رابطه معنادار وجود دارد.	الگوی ساختاری انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان بر اساس رابطه معلم و دانش‌آموز، دل‌بستگی به مدرسه و آگاهی فراشناختی توسط واسطه خوش‌بینی تحصیلی در دانش‌آموزان دبیرستانی	ام‌اللهی بیوکی (۲۰۲۰)
هر دو انگیزش درونی و انگیزش بیرونی که در الگوی جداگانه و با یک نگاه چندسویه در رابطه با عملکرد تحصیلی بررسی شدند، بر پیشرفت تحصیلی اثر مستقیم دارند.	پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی بر پایه سبک‌های یادگیری و انگیزش تحصیلی (درونی و بیرونی)	آبانگاه ازگمی (۱۳۹۸)
عوامل متعددی بر انگیزه تحصیلی تأثیر مثبت یا منفی دارند که می‌توان آنها را به عوامل فردی، خانوادگی، مدرسه و اجتماعی طبقه‌بندی کرد.	عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی دانشجویان اقلیت قومی	اولویه ایسیک و همکاران (۲۰۱۸)

تصمیم برای ثبت نام در آموزش عالی عمدتاً ناشی از چشم انداز شغل و حقوق بالا بوده است. این مورد هم درباره دانش آموزان دختر و پسر و هم از طبقه کارگر و متوسط وجود داشت.	چرا دانشجویان برای تحصیلات تکمیلی در چین ثبت نام می کنند؟	دن لیوا و دبلیو جان مورگان (۲۰۱۸)

ب) روش شناسی پژوهش

هدف اصلی پژوهش، شناسایی عوامل انگیزشی بانوان افغانستان برای ادامه تحصیل در مقطع تکمیلی است؛ لذا بر اساس هدف، پژوهش توسعه‌ای و کاربردی است و در زمره تحقیقات توصیفی شمرده می‌شود.

در پژوهش حاضر از داده‌های اصلی و بدون دستکاری بهره گرفته شده است؛ پس در زمره تحقیقات توصیفی شمرده می‌شود. مصاحبه هدف با ۱۱ نفر از بانوان افغانستانی که در سالهای ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۱ مشغول تحصیل در مقاطع تحصیلات تکمیلی در ایران بودند تا دستیابی به اشباع نظری ادامه یافت. سپس کدها و تم‌های استخراج شده در قالب یک پرسشنامه تنظیم و به وسیله دلفی فازی، بررسی و آزمون شد. برای انتخاب خبرگان، از روش نمونه‌گیری گلوله برفی به همراه قضاوتی استفاده شد و همچنین آنها باید شرایط تعیین شده برای انتخاب را داشته باشند. گفتنی است که خبرگان در مرحله تحلیل تم با خبرگان در مرحله دلفی فازی یکسان فرض شده است؛ زیرا اگر خبرگان مرحله دلفی فازی، متفاوت با خبرگان مرحله تحلیل تم باشند؛ آنگاه می‌بایست به صورت تفصیلی برای هر یک از خبرگان مرحله دلفی فازی به تبیین موضوع پژوهش پرداخته شود که فرایندی بسیار زمان‌بر است. همچنین هدف کلی روش دلفی فازی، به نوعی اعتبار بخشیدن به کدهای احصا شده از مرحله تحلیل تم است و از آنجا که خبرگان مرحله تحلیل تم، آشنایی کافی به موضوع و روند پژوهش دارند، لذا با توجه به نظر نایب پور و صحت (۱۴۰۲)، یکسان بودن خبرگان دو مرحله، خللی در انجام پژوهش وارد نمی‌سازد.

۱. تحلیل تم

هدف در این مرحله از تحلیل، آشنا شدن با داده بود؛ لذا آنچه در این مرحله از پژوهش اهمیت داشت، بررسی تمام داده‌های گردآوری شده حاصل از مصاحبه‌های انجام یافته با مشارکت کنندگان قبل از تحلیل هر یک از اقلام داده بود. در این مرحله، یادداشتهای تهیه شده در حین مصاحبه‌ها، بررسی شد تا داده‌ها به طور کلی بررسی شوند. با مرور کلی داده‌های حاصل از مصاحبه، اقلامی که در نگاه اول، مهم و به نظر محقق جالب و شایان

توجه می‌آورد، علامت‌گذاری شد و واژه‌های بیان‌شده توسط مشارکت‌کنندگان، با رویکرد تحلیلی مرور شدند و ایده‌های اولیه شکل گرفتند.

۲. ایجاد کدهای اولیه

این مرحله با تحلیل نظام‌مند داده آغاز شده است. کدها، بلوکهای سازنده تحلیل‌اند و ویژگی‌های داده را که پتانسیل پاسخ‌دهی به پرسشهای تحلیل را دارند، شناسایی کرده و برای آنها برچسب ایجاد می‌کنند. کدها می‌توانند خلاصه‌ای از داده را ارائه یا محتوای آن را شرح دهند. این‌گونه کدهای تشریحی یا معنایی، نزدیکی بسیاری با داده یا معنا و مفهومی که مشارکت‌کنندگان بیان داشته‌اند، دارند. برخی از کدها، انعکاس‌دهنده زبان یا مفاهیم مشارکت‌کنندگان‌اند و برخی دیگر، برانگیزنده چارچوب نظری یا مفهومی محقق می‌باشند؛ از این رو، می‌توان گفت که کدها به نوعی فرم مختصری از درک محقق می‌باشند. آنچه اهمیت دارد این است که تمام کدها باید برای پاسخ‌دهی به پرسشهای تحقیق مناسب باشند. با توجه به آنچه در این بخش در خصوص نحوه کدگذاری به آن اشاره شد؛ کدها در پژوهش حاضر، به تناسب اهمیت و جالب بودن مطالب عنوان‌شده توسط هر یک از مشارکت‌کنندگان و بر مبنای درک محقق ایجاد شده‌اند. برخی از فرازها یا برشهایی از محتوای مصاحبه، ممکن است تنها شامل یک کد باشد و برخی فرازها اصلاً کدگذاری نشده باشند. در این مرحله، هر بخشی که از نظر محقق پتانسیل متناسب بودن برای پاسخگویی به پرسش تحقیق را داشته است، کدگذاری شده و هرگاه عدم اطمینان در این خصوص وجود داشته، باز هم کدگذاری انجام شده است؛ زیرا حذف یا ادغام کدها در مراحل بعد، آسان‌تر از برگشت به متون اولیه مصاحبه‌ها و کدگذاری مجدد بوده است.

۳. دلفی فازی

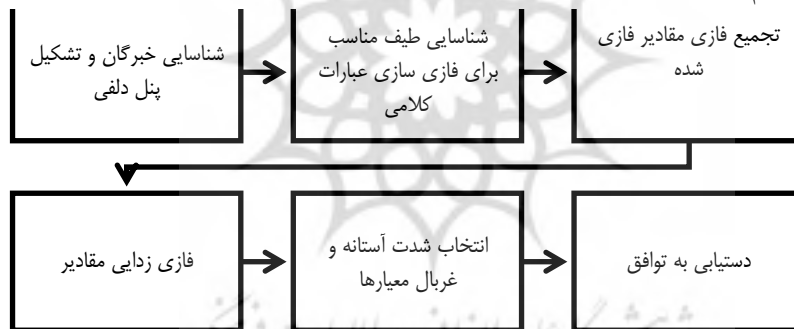
روش دلفی، روش کسب دانش گروهی است که بیش از نیم قرن سابقه استفاده دارد. محاسبات روش دلفی بر اساس نظرات کارشناسان و خبرگان است؛ بنابراین، هرگونه اشتباه یا مغایرت در ارزیابی نظرات کارشناسان و خبرگان، بر نتیجه محاسبات تأثیر می‌گذارد. روش دلفی دارای سه ویژگی بسیار مهم، شامل ناشناس بودن، تکرار و بازخورد است. بر اساس این چارچوب، انتخاب اعضای پنل واجد شرایط، اولین گام روش دلفی است. اعتبار نتایج، به شایستگی و دانش اعضای پانل بستگی دارد. بهتر است ترکیبی از افراد با تخصصهای متعدد استفاده شود. (هسو و سندفورد،^۱ ۲۰۰۷)

تبیین عوامل انگیزشی بانوان افغانستان برای ادامه تحصیل ... ♦ ۱۷۹

اعداد فازی، نوع ویژه‌ای از مجموعه‌های فازی‌اند. در منطق سنتی، هر عدد، قطعی و مشخص است؛ اما در منطق فازی، هر عدد یک مقدار تقریبی دارد. عدد فازی مثلثی (TFN) یک عدد است که با سه عدد واقعی $(l, m, u) = (F)$ نمایش داده می‌شود (نایب‌پور و بکایی، ۲۰۱۹). کران بالایی که با حرف u نمایش داده می‌شود، بیشینه مقادیر عدد فازی F است؛ کران پایینی که با حرف l نشان داده می‌شود، حداقل مقادیر عدد فازی F است. m نیز میانگین مقدار یک عدد فازی است. بر این اساس، تابع عضویت یک عدد فازی مثلثی به صورت ذیل است:

$$\mu_f(x) = \begin{cases} \frac{x-l}{m-l} & l < x < m \\ \frac{u-x}{u-m} & m < x < u \\ 0 & \text{در غیر اینصورت} \end{cases}$$

مراحل انجام روش دلفی فازی، در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱: مراحل اجرایی روش دلفی فازی

مرحله ۱) شناسایی خبرگان و تشکیل پنل دلفی: به منظور شناسایی خبرگان و تشکیل پنل دلفی، از بانوان افغانستانی دانشجوی تحصیلات تکمیلی استفاده شد.

مرحله ۲) شناسایی طیف مناسب برای فازی سازی عبارات کلامی: به منظور سنجش میزان اهمیت کدهای استخراج شده از تحلیل تم، از طیف لیکرت استفاده شد که معادل فازی آن به شرح جدول ۲ است.

جدول ۲: عبارات زبانی و اعداد فازی

عبارات زبانی	اعداد فازی
خیلی کم	(0,0,0.25)

(0,0.25,0.5)	کم
(0.25,0.5,0.75)	متوسط
(0.5,0.75,1)	زیاد
(0.75,1,1)	خیلی زیاد

مرحله ۳) تجمیع فازی مقادیر فازی شده: پس از انتخاب یا توسعه طیف فازی مناسب، نظرات کارشناسان جمع آوری و فازی می‌شود. در مرحله دوم، نظرات کارشناسان باید تجمیع شود. چندین روش برای تجمیع فازی نظرات کارشناسان پیشنهاد شده است. اگر نظر یک متخصص به صورت یک عدد فازی مثلثی (l,m,u) نمایش داده شود، ساده‌ترین روش محاسبه میانگین فازی نظرات کارشناسان است.

به جای استفاده از میانگین فازی، از روشهای مختلف دیگری نیز برای تجمیع نظرات کارشناسان استفاده می‌شود. در واقع؛ این روشهای تجمیع روشهای تجربی‌اند که توسط پژوهشگران مختلف ارائه شده است. در برخی منابع، میانگین هندسی به جای میانگین حسابی ساده پیشنهاد شده است. در این پژوهش، از روش میانگین حسابی استفاده شده است.

مرحله ۴) فازی‌زدایی مقادیر: زمانی که طیف فازی مناسب انتخاب و عملیات فازی روی مقادیر انجام شد، به نتایجی خواهید رسید که قاعدتاً فازی خواهند بود. این نتایج فازی به سادگی قابل فهم و تفسیر نیستند؛ بنابر این، باید به اعداد قطعی (معمولی) تبدیل شوند. فرایند تبدیل اعداد فازی به اعداد قطعی را فازی‌زدایی گویند. (نایب‌پور و صحت، ۲۰۲۴)

روشهای مختلفی برای فازی‌زدایی پیشنهاد شده است که برخی از آنها عبارتند از:

$$\text{روش مرکز ثقل: } x^1_m = (L+M+U)/3 \quad x^2_m = (L+2M+U)/4$$

$$x^3_m = (L+4M+U)/6$$

$$\text{روش مرکز سطح: } DF_{ij} = [(u_{ij}-l_{ij}) + (m_{ij}-$$

$$X = m + (U-L)/4$$

در این پژوهش از روش مرکز ثقل استفاده شده است.

مرحله ۵) انتخاب شدت آستانه و غربال معیاره: به منظور تعیین شدت آستانه، با توجه به پژوهشهای مشابه انجام شده، عدد ۰/۷ لحاظ شده است.

مرحله ۶) دستیابی به توافق: به منظور تعیین میزان توافق بین نظرات خبرگان، از مقایسه عدد دی‌فازی شده با آستانه تحمل استفاده می‌شود. اگر عدد فازی‌زدایی شده از ۰/۷ بیشتر

تبیین عوامل انگیزشی بانوان افغانستان برای ادامه تحصیل ... ۱۸۱

بود، شاخص مزبور مهم تلقی شده و در غیر این صورت، شاخص مد نظر مهم نیست و تأیید نمی شود.

برای سنجش پایایی پژوهش، در بخش تحلیل تم، از ضریب پایایی کاپای کوهن و در بخش دلفی فازی، از ضریب کندال استفاده شد. نتایج حاصل از خروجی محقق و خبره دیگر، از طریق ضریب توافق بین این دو نفر با نرم افزار اس.پی.اس.اس ارزیابی شد. مقدار شاخص کاپا در این پژوهش، برابر ۰/۸ و سطح معناداری ۰/۱۱ که چون کمتر از ۰/۰۵ شد، می توان گفت توافق بالایی بین پاسخ دهندگان در مرحله تحلیل تم وجود دارد. ضریب کندال برای دور اول دلفی، از ۰/۷ بیشتر است؛ بنابر این، اجماع رضایت بخشی بین نخبگان درباره سؤالات پژوهش وجود دارد.

در جدول ۳، مشخصات مشارکت کنندگان در تحقیق، مقطع تحصیلی و محل تحصیل آنان ارائه شده است که بیانگر حضور چشمگیر بانوان افغانستانی در دانشگاههای مختلف ایران است.

جدول ۳: توصیف مصاحبه شوندهگان

ردیف	کشور	محل تحصیل	مقطع تحصیلی	رشته تحصیلی	جنسیت	سال ورود
۱	افغانستان	دانشگاه تهران	دکتری	حقوق خصوصی	زن	۱۴۰۰
۲	افغانستان	دانشگاه خوارزمی	کارشناسی ارشد	حقوق جزا و جرم شناسی	زن	۱۳۹۹
۳	افغانستان	دانشگاه علامه طباطبائی	کارشناسی ارشد	زبان و ادبیات فارسی	زن	۱۳۹۹
۴	افغانستان	دانشگاه تهران	کارشناسی ارشد	علوم ارتباطات اجتماعی	زن	۱۳۹۹
۵	افغانستان	دانشگاه شهید بهشتی	کارشناسی ارشد	مدیریت بازرگانی	زن	۱۳۹۹
۶	افغانستان	دانشگاه گیلان	دکتری	حقوق جزا و جرم شناسی	زن	۱۴۰۰
۷	افغانستان	دانشگاه اهل بیت	کارشناسی ارشد	زبان و ادبیات فارسی	زن	۱۳۹۹
۸	افغانستان	دانشگاه یزد	کارشناسی ارشد	روان شناسی عمومی	زن	۱۳۹۹

۱۴۰۰	زن	مدیریت صنعتی	دکترا	دانشگاه گیلان	افغانستان	۹
۱۳۹۹	زن	اقتصاد	کارشناسی ارشد	دانشگاه اهل بیت	افغانستان	۱۰
۱۳۹۹	زن	مدیریت صنعتی	کارشناسی ارشد	دانشگاه تهران	افغانستان	۱۱

ج) تجزیه و تحلیل داده‌ها

تحلیل یافته‌های کیفی با کدگذاری باز شروع شد. این مرحله شامل دسته‌بندی کدهای مختلف در قالب مفاهیم بالقوه و مرتب کردن همه خلاصه داده‌های کدگذاری شده در قالب مفاهیم، مشخص شده است.

۱. تحلیل تم

پس از انجام ۹ مصاحبه، اشباع نظری حاصل شد و کد جدیدی شناسایی نشد. برای اطمینان از اشباع حاصل شده، دو مصاحبه احتیاطی دیگر نیز انجام شد. بنابر این، در مجموع ۱۱ مصاحبه به منظور انجام تحلیل تم وارد نرم‌افزار مکس کیودا ۲۰۲۰ شد و مراحل تحلیل تم به شرح ذیل آغاز شد.

مرحله اول: آشنایی با داده‌ها؛ هدف در این مرحله از تحلیل، آشنا شدن با داده بود. از این رو، یادداشتهای تهیه شده در حین مصاحبه‌ها، بررسی شد تا داده‌ها به طور کلی بررسی شوند. با مرور کلی داده‌های حاصل از مصاحبه، اقلامی که در نگاه اول، مهم و به نظر محقق جالب و شایان توجه می‌آمد، علامت‌گذاری شد؛ واژه‌های بیان شده توسط مشارکت‌کنندگان با رویکرد تحلیلی مرور شدند و ایده‌های اولیه شکل گرفتند.

مرحله دوم: ایجاد کدهای اولیه؛ این مرحله با تحلیل نظام‌مند داده آغاز شده است. کدها می‌توانند خلاصه‌ای از داده را ارائه دهند یا محتوای آن را شرح دهند. این گونه کدهای تشریحی یا معنایی، نزدیکی بسیاری با داده یا معنا و مفهومی که مشارکت‌کنندگان بیان داشته‌اند، دارند. کدها در پژوهش حاضر، به تناسب اهمیت و جالب بودن مطالب عنوان شده توسط هر یک از مشارکت‌کنندگان و بر مبنای درک محقق ایجاد شده‌اند. برخی از فرازها یا برشهایی از محتوای مصاحبه، ممکن است تنها شامل یک کد باشند و برخی فرازها اصلاً کدگذاری نشده باشند. در این مرحله، هر بخشی که از نظر محقق، پتانسیل متناسب بودن برای پاسخگویی به پرسش تحقیق را داشته است، کدگذاری شده است و هرگاه عدم اطمینان

تبیین عوامل انگیزشی بانوان افغانستان برای ادامه تحصیل ... ۱۸۳

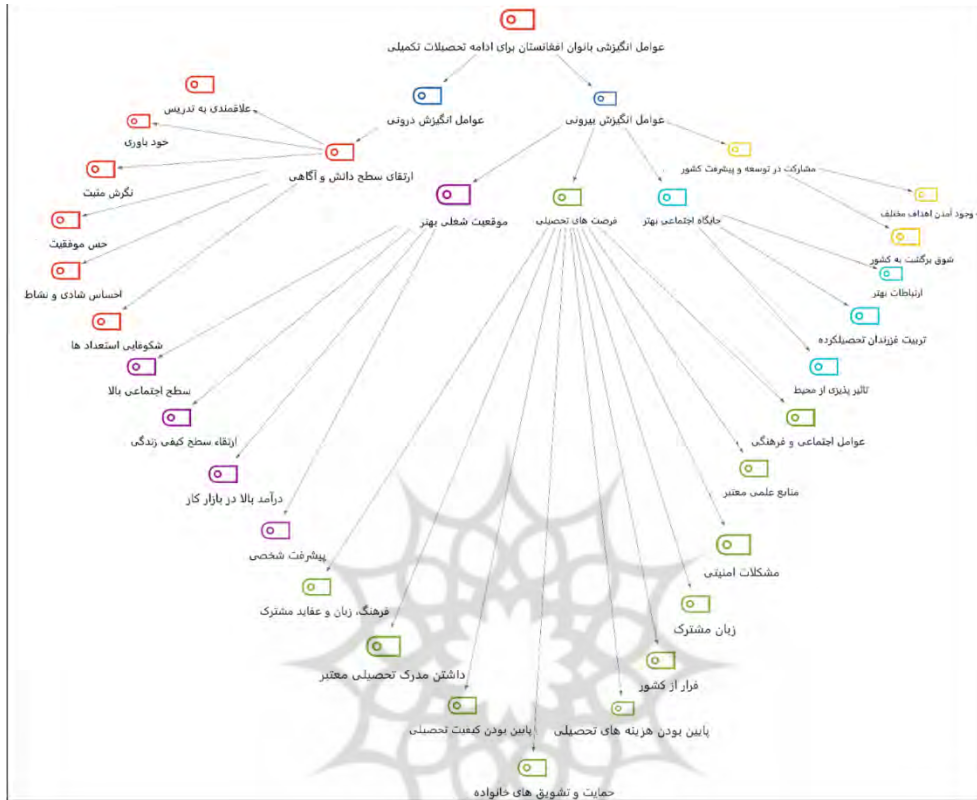
در این خصوص وجود داشته، بازهم کدگذاری انجام شده است؛ زیرا حذف کردن کدها یا ادغام آنها در مراحل بعد آسان‌تر از برگشت به متون اولیه مصاحبه‌ها و کدگذاری مجدد بوده است.

مرحله سوم: جستجوی تم‌ها؛ در این مرحله، کدهای باقی‌مانده به منظور دستیابی به تم‌های پژوهشی دسته‌بندی شدند.

مرحله چهارم: بازبینی تم‌ها؛ در این مرحله، تم‌های شماره‌گذاری شده چندین بار به منظور دستیابی به دسته‌بندی‌های دیگر، بازبینی شدند.

مرحله پنجم: تعریف و نامگذاری تم‌ها؛ در این مرحله، کدهای دسته‌بندی شده در قالب یک تم، نامگذاری شدند.

مرحله ششم: تهیه گزارش نهایی تحلیلی تم؛ در تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه با مشارکت کنندگان، به کدگذاری داده‌ها پرداخته شد و در جریان کدگذاری باز، ۲۶ مفهوم اولیه به دست آمد. از دل این کدها، به دو مقوله اصلی عوامل انگیزش درونی و عوامل انگیزش بیرونی رسیدیم. ذیل این عوامل یک سری از مقوله‌های فرعی، از جمله: ارتقای سطح دانش و آگاهی، موقعیت شغلی مناسب، جایگاه اجتماعی بهتر، مشارکت در توسعه و پیشرفت کشور، فرصت‌های تحصیلی و غیره به دست آمد که هر کدام از به بخش‌های زیادی از مقوله‌های فرعی دیگر تقسیم‌بندی شدند. با توجه به حجم بالای اطلاعات به دست آمده در کدگذاری باز، از ذکر همه نتایج این مرحله پرهیز می‌شود.

شکل ۲: نتایج حاصل از کدگذاری در مرحله تحلیل تم

پرسشنامه‌ای با ۲۶ سؤال در طیف پنج گزینه‌ای لیکرت از خیلی کم اهمیت تا خیلی مهم، تهیه و برای ۱۱ خبره ارسال شد. نتایج آزمون ضریب کندال برای دور اول دلفی، از ۰.۷ بیشتر است؛ بنابر این، اجماع رضایت‌بخشی بین نخبگان درباره سؤالات پژوهش وجود دارد.

۲. تحلیل مصاحبه‌ها

از دیدگاه مصاحبه‌شونده اول، عوامل متعددی مثل حمایت خانواده، فرصتهای تحصیلی، جایگاه اجتماعی، فرهنگ، زبان و اعتقادات، موقعیت شغلی بهتر، عوامل فرهنگی-اجتماعی و پایین بودن هزینه‌های تحصیل در ایران، سبب ایجاد انگیزش برای ادامه تحصیلات تکمیلی شده است؛ که همه اینها از عوامل انگیزش بیرونی‌اند. عواملی مثل احساس شادی و نشاط، حس موفقیت، ارتقای سطح دانش و آگاهی نیز روی انگیزش تحصیلی تأثیر گذارند که از عوامل انگیزش درونی می‌باشند. در افغانستان برای یک خانم خیلی زمینه سفر مهیا نیست و اینکه بانوان می‌توانند برای تحصیل به خارج از کشور سفر کنند، حس خوشایندی است. در

کل، بانوان می‌خواهند این را به همهٔ جهانیان و مردان نشان دهند که آنها هم می‌توانند پا به پای مردان کار کنند و بخشهای مهم از ادارات دولتی را مدیریت کنند.

مصاحبه‌شوندهٔ دوم، هدف و برنامهٔ مشخصی برای ادامهٔ تحصیلات خود نداشته و همزمان با بالا رفتن مقطع تحصیلی، برای تدریس اشتیاق پیدا می‌کند و تلاش می‌کند تا سطح آگاهی و دانش خود را بالا ببرد تا در زندگی احساس موفقیت بیشتری داشته باشد؛ که به عوامل انگیزش درونی برمی‌گردد. هدف بعدی‌اش از ادامهٔ تحصیل نیز داشتن شغل مناسب، پیشرفت شخصی، مشارکت در توسعه و پیشرفت کشور و سایر موارد می‌باشد؛ که در برگیرندهٔ عوامل انگیزش بیرونی است. وی بر این باور است که باید سطح آگاهی و دانش خود را بالا ببرد تا بتواند همگام با مردان جامعه، در کشورش کار و خدمت کند؛ زیرا افکار مردم به خاطر جنگ و مشکلات تخریب شده، عقیده و باورهای مردم نیز قدیمی و سنتی بوده و خانمها دیرتر از آقایان می‌توانستند خودشان را به بالا بکشند و پیشرفت کنند.

مصاحبه‌شوندهٔ سوم معتقد است که انگیزش برای ادامهٔ تحصیل در افراد متفاوت است. دانشجویانی که از کشور افغانستان هستند، بیشتر برای کسب درآمد و شغل مناسب به تحصیلاتشان ادامه می‌دهند؛ اما یک سری عوامل دیگر، مثل شوق به تحصیل، بالا بردن سطح دانش، آگاهی فردی و کسب مهارت، از جمله عواملی بوده که روی انگیزش تحصیلی وی تأثیر زیادی گذاشته است. عامل دیگر این بود که وی فکر می‌کند چون ایران یک کشور اسلامی است، برای زنان احترام و امنیت خوبی وجود دارد، چه به لحاظ فیزیکی چه به لحاظ روحی.

مصاحبه‌شوندهٔ چهارم به دلیل مشکلات اقتصادی پدر و مادرش، می‌خواهد تحصیلات تکمیلی را ادامه دهد تا در آینده به شغلی مناسب با درآمد بالا دست یابد و همین‌طور جایگاه اجتماعی خوبی داشته باشد؛ که گرایش به عوامل انگیزش بیرونی دارد. از طرف دیگر، یک نوع شوق و علاقه به درس خواندن داشته و همیشه تلاش کرده تا سطح آگاهی و دانش خود را بالا ببرد؛ که به عوامل انگیزش درونی ربط دارد. پایین بودن سطح تحصیل در میان بانوان افغانستان، باعث شد تا وی که از نسل جدید است، بیشتر تلاش کند و مثل صدها زن دیگر افغانستانی، بی‌سواد نباشد؛ چون بانوانی که در افغانستان بی‌سواد بودند، با مشکلات زیادی دست و پنجه نرم می‌کردند، به حقوقشان احترام گذاشته نمی‌شد و در بین اجتماع جایگاه نداشتند. او می‌خواهد یک زن موفق در خانواده و فامیل باشد و بتواند از حقوق خود دفاع کند و در بخشهای مختلف سیاسی و اجتماعی نقش و جایگاه داشته باشد.

مصاحبه‌شونده پنجم در قدم اول، خودش علاقه‌مندی زیادی به تحصیل داشته و دنبال بالا بردن سطح دانش، مهارتها و آگاهی فردی‌اش بوده است؛ که رابطه‌ی معناداری با عوامل انگیزش درونی دارد. بعدها با حمایت و تشویق‌های خانواده موفق شده‌اند تا تحصیلات تکمیلی خود را در خارج از کشور ادامه بدهند که به عوامل انگیزش بیرونی مرتبط می‌شود. مصاحبه‌شونده ششم با توجه به فرصتهای تحصیلی در ایران که همزمان با سقوط دولت افغانستان برایشان فراهم شده، همچنین محدودیت زنان که با روی کار آمدن طالبان با آن روبه‌رو شدند، کشور ایران را برای ادامه‌ی تحصیل خود انتخاب کرده است. دلیل دیگر ایشان برای ادامه‌ی تحصیلات تکمیلی، تلاش در راستای پیشرفت و توسعه‌ی افغانستان و همچنین زمینه‌سازی برای توانمندی بانوان این کشور است؛ که از عوامل انگیزش بیرونی به حساب می‌آیند. وی معتقد است که در قسمت توانمندسازی بانوان افغانستان باید کار شود؛ زیرا شرایط فعلی افغانستان، تقاضای این را دارد که باید زمینه‌سازی و زیربناسازی برای توسعه و پیشرفت افغانستان صورت گیرد و این توسعه و پیشرفت نیاز به جامعه‌ی باسواد دارد که بانوان نیز نیمی از این جامعه را تشکیل می‌دهند و آینده‌ی افغانستان نیاز به یک قشر باسواد و تحصیل کرده دارد. در افغانستان به بانوان خیلی اجازه‌ی تحصیل داده نمی‌شود؛ زیرا اکثر بانوان وقتی مکتب را تمام کنند، بعد از آن بیکار بوده و جامعه نیز بر این باور است که بانوان نمی‌توانند در جامعه کار کنند حتی درس هم بخوانند. خانمهای باسواد هم در افغانستان وجود دارند، اما هیچ وقت از علمشان استفاده نشده، که یکی از دلایل آن، نداشتن تحصیلات عالی است.

مصاحبه‌شونده هفتم بعد از اتمام دوره کارشناسی، برای ادامه‌ی تحصیلات خود توانست در مقطع بالاتر ادامه‌ی تحصیل بدهد؛ زیرا داشتن تحصیلات در مقاطع تکمیلی، اثر مستقیم بر آینده‌ی شغلی وی دارد. با تحصیلات تکمیلی، هم دارای مهارت علمی - تخصصی می‌شود و هم به زندگی مرفه دست می‌یابد. با تجارب موجود در این زمینه، افراد دارای تحصیلات بالاتر، از جایگاه مناسب و احترام بیشتر در خانواده و اجتماع برخوردارند؛ تحصیلات تکمیلی نحوه‌ی برخورد و رفتار انسانها را نیز تغییر می‌دهد و این امر روی تربیت فرزند نیز بی‌تأثیر نیست. همه‌ی این موارد به وی انگیزه دادند تا بتواند به تحصیلات خود ادامه دهد. در جوامع توسعه‌نیافته، ملاک اصلی شاید تحصیلات بالاتر نباشد، اما داشتن تحصیلات تکمیلی روی پیشرفت جامعه و کشور تأثیر بسزایی دارد. با اینکه می‌توانست با مدرک کارشناسی خود، شغل و درآمدی داشته باشد، اما هدف وی کسب جایگاه شغلی مناسب در آینده است.

تبیین عوامل انگیزشی بانوان افغانستان برای ادامه تحصیل ... ۱۸۷

حمایت‌های خانواده، فراهم بودن زمینه تحصیلات و پذیرفته شدن در بورسیه، از دیگر عواملی بودند که سبب شدند تا وی به ادامه تحصیل بپردازد.

مصاحبه‌شونده هشتم به خاطر داشتن شغل مناسب و دست یافتن به پستهای کلیدی و مهم دولتی، تصمیم گرفته است تحصیلات تکمیلی داشته باشد تا در آینده بتواند به زندگی مرفه دست یابد. وی پس از سقوط دولت افغانستان، با به دست آوردن بورس تحصیلی در دانشگاه شهید بهشتی تهران، به ادامه تحصیل پرداخته تا به رویاهایش جامه عمل بپوشاند. از طرف دیگر، چون سطح تحصیلات بانوان در افغانستان پایین است و بانوان حق تحصیل ندارند، اجازه بیرون رفتن از خانه را ندارند، اجازه مسافرت رفتن بدون محرم را ندارند، حق اشتغال ندارند و زنان کمتر به شغل‌های مناسب دست می‌یابند و حضورشان در اجتماع کم‌رنگ است؛ وی خواسته تا فرد متفاوت و موفقی باشد.

مصاحبه‌شونده نهم به دلیل علاقه خاصش به مطالعه و تدریس در دانشگاه، تصمیم گرفته تا تحصیلات تکمیلی داشته باشد؛ لذا هر دو عامل انگیزش بیرونی و درونی در تصمیم وی نقش وافر دارد. سایر عوامل مثل درآمد بالاتر، پیشرفت شخصی، کسب جایگاه اجتماعی، استفاده از منابع وسیع علمی کشور میزبان و همین‌طور عوامل درونی مثل احساس شادی و نشاط، نگرش مثبت، ارتقای سطح دانش و غیره از عوامل انگیزش درونی وی می‌باشند. در افغانستان، استاد زن در دانشگاه‌ها خیلی کم است و همان تعداد محدودی هم، تحصیلات عالی ندارند و تعداد خیلی کمی هستند که تحصیلات تکمیلی دارند. به همین دلیل، وی می‌خواهد به عنوان یک استاد نمونه در جامعه حضور داشته باشد. وی می‌خواهد یک خانم باسواد مستقل باشد که نیازمند حمایت‌های مالی نباشد. وی معتقد است که زن اگر باسواد باشد، تمام خانواده باسواد است؛ ولی یک مرد اگر باسواد باشد، تنها خودش باسواد است؛ زیرا نقش بانوان در اجتماع و خانواده، بیشتر از مردان است. یک خانم باسواد، فرزندان باسوادتر به جامعه تقدیم می‌کند.

از نظر مصاحبه‌شونده دهم، عواملی مانند والدین بی‌سواد، نداشتن زندگی مرفه و آرام، حمایت و تشویق‌های والدین، آرزوی داشتن زندگی خوب و آینده شغلی مناسب با درآمد بهتر، باعث شده تا به تحصیلات تکمیلی بپردازد. همچنین نیازمندی جامعه افغانستان به پیشرفت و توسعه، عوامل اقتصادی و پایین بودن سطح رفاه، از جمله عواملی است که روی انگیزش تحصیلی وی تأثیر مثبت داشته است؛ انگیزه‌های که به صورت کلی شامل عوامل انگیزش بیرونی می‌شود. اما عوامل دیگری همچون: شکوفایی استعدادها، حس موفقیت از

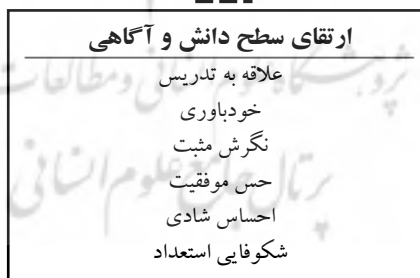
داشتن تحصیلات عالی و ارتقای سطح دانش نیز تأثیر معناداری روی ادامه تحصیل وی داشته است؛ که بر عوامل انگیزش درونی تأکید دارند. در کشورهای جهان سوم مثل افغانستان، زمینه تحصیل برای بانوان خیلی فراهم نبوده است؛ از این رو باید تلاش شود تا تحصیلات تکمیلی داشته باشیم و بتوانیم در آینده انسانهای موفقی در جامعه باشیم. تمام بانوان افغانستان باید تلاش کنند که تحصیلات عالی داشته باشند. داشتن تحصیلات عالی باعث می‌شود که بانوان آینده شغلی خوبی داشته باشند و در خانواده و جامعه دارای جایگاه خوبی باشد. زنان با سواد می‌توانند نظام خانواده را به درستی مدیریت کنند؛ خودشکوفایی بیشتری دارند و سطح آگاهی و دانش‌شان بالا می‌رود. از لحاظ اقتصادی نیز مستقل هستند. همچنین زنان دارای تحصیلات تکمیلی، فرزندان خوبی تربیت می‌کنند.

مصاحبه‌شونده یازدهم به دلیل مشکلات امنیتی افغانستان، دنبال فرصتی برای فرار از کشور بوده که همزمان با آن در دانشگاه تهران پذیرفته شده است. وی با استفاده از این موقعیت که انگیزه بیرونی است، هم مشکلات امنیتی خود را حل می‌کند و هم فرصت ادامه تحصیل را در بهترین دانشگاه ایران به دست می‌آورد. همچنین عوامل دیگری مثل علاقه‌مندی به تدریس، احساس شادی و نشاط از مطالعه و نگرش مثبت، از عوامل درونی است که سبب شده تا ایشان علاقه‌مند به ادامه تحصیل در مقطع تکمیلی باشد.

سطح انگیزه بیرونی

عوامل انگیزشی بانوان افغانستانی برای ادامه تحصیلات تکمیلی

سطح انگیزه درونی

شکل ۳: الگوی نهایی عوامل انگیزشی بانوان افغانستانی برای ادامه تحصیلات تکمیلی

(د) نتیجه‌گیری

نتایج به دست آمده از پژوهش نشان می‌دهد که هر دو عامل انگیزش بیرونی و درونی برای ادامه تحصیل در مقطع تکمیلی، نقش وافر دارند. با توجه به جامعه مورد مطالعه این پژوهش (بانوان افغانستان) و اینکه افغانستان یک کشور در حال توسعه است؛ از این رو، زنان بیشتر تمایل به کار و فعالیتهای اجتماعی دارند و می‌خواهند با حضور مؤثر در جامعه، در توسعه و پیشرفت کشور نقش داشته باشند. بنابر این، می‌توان گفت عوامل انگیزش بیرونی، بیشتر از همه باعث ایجاد انگیزه برای ادامه تحصیلات تکمیلی شده است. انگیزه هر شخص برای ادامه تحصیلات تکمیلی فرق می‌کند؛ اما در کشورهای جهان سوم مثل افغانستان، انگیزه‌ها بیشتر جنبه درآمدزایی دارد و بیشتر مادی است؛ یعنی انگیزه برای ادامه تحصیلات تکمیلی، داشتن یک شرایط شغلی مناسب، درآمد بالاتر و غیره است.

از آنجا که هر فرد در زندگی خود به رفاه، سهولت و امکانات مادی بیشتر نیاز دارد، نمی‌توان انکار کرد که فرد با تحمل مشکلات یک مقطع تحصیلی بالاتر که با شرایط نسبتاً سخت و طولانی همراه است، انگیزه‌های مادی ندارد و شغل مناسب، جایگاه اجتماعی و آینده مطمئن که بتواند در آن بدون هراس از مشکلات، زندگی مرفه‌ای داشته باشد، در تصمیم‌گیری‌اش نقش نداشته است. در کنار این عوامل، یک سری از عوامل دیگر مثل بالا بردن سطح توانایی، کسب مهارت‌های لازم، خودباوری، شکوفایی استعداد، علاقه‌مندی به مطالعه و احساس موفقیت در زندگی نیز از عوامل مؤثر و پیش‌برنده برای ادامه تحصیلات تکمیلی می‌باشند. به طور کلی می‌توان گفت که هر دو عامل انگیزش بیرونی و انگیزش درونی، روی انگیزه ادامه تحصیل در مقاطع تکمیلی تأثیرگذارند؛ اما با توجه به جامعه مورد مطالعه که بانوان افغانستان است، عوامل انگیزش بیرونی تأثیر بیشتری دارند. از آنجا که افغانستان کشوری در حال توسعه است، این توسعه‌طلبی و پیشرفت‌خواهی پیش از هر چیزی نیازمند جامعه‌ای پویا، تخصص‌گرا و باسواد است و زنان که نیمی از این جمعیت را تشکیل می‌دهند، می‌توانند با داشتن تحصیلات تکمیلی و کسب تخصص‌های گوناگون، نقشی بسیار برجسته و اثرگذار در روند پیشرفت و توسعه افغانستان داشته باشند.

همان‌طور که گلدین و همکاران (۲۰۰۶) بیان کردند؛ برای توسعه هر جامعه، توجه به بانوان به عنوان بخش بزرگی از منابع انسانی، ضرورتی انکارناپذیر است؛ زیرا یکی از معیارهای توسعه‌یافتگی جامعه، میزان مشارکت و حضور فعال بانوان در فعالیتهای سیاسی-اجتماعی و اقتصادی آن جامعه است. بدون تردید، موفقیت توسعه سیاسی-اجتماعی و فرهنگی-

اقتصادی هر جامعه به میزان و نحوه مشارکت بانوان آن جامعه بستگی دارد. از این رو، بسیار ضروری است تا بانوان در یک جامعه پویا، ضمن تثبیت و به نمایش گذاشتن ظرفیتهای علمی- تخصصی خود، در تمام مسائل سیاسی- اجتماعی و اقتصادی جامعه حضور فعال داشته باشند و در بهبود، توسعه و بسامان شدن هر یک از این بخشها، به طور برابر سهم بگیرند. نژادصادقی (۱۳۹۰) در پژوهشی که انجام داده است، نشان می دهد که انگیزش درونی برای ادامه تحصیلات زنان، به عنوان ابزاری برای دستیابی به موفقیت اجتماعی- اقتصادی مطلوب، از اهمیت بسزایی برخوردار بوده است. همچنین یافته ها نشان داده که برای زنان، انگیزش درونی برای تحصیل (تحصیل به عنوان ابزاری برای دستیابی به موفقیت اجتماعی- اقتصادی مطلوب) از اهمیت بیشتری برخوردار بوده است.

با نگاهی به چکیده دیدگاه سه تن از اعضای جامعه آماری این پژوهش و دیگر پژوهشهای انجام شده، درمی یابیم که نقش زنان تحصیل کرده برای توسعه اجتماعی به اندازه ای قابل اهمیت است که در نبود آنان، فرایند توسعه غیر ممکن می شود:

- «من به عنوان نسل جدید می خواهم یک زن موفق در خانواده باشم تا بتوانم از حقوق خود دفاع کنم و در بخشهای مختلف سیاسی و اجتماعی نقش و جایگاه داشته باشم».
- «شرایط افغانستان ایجاب می کرد تا ما در قسمت توانمندسازی و باسوادسازی بانوان تلاش نماییم ... باید زمینه سازی توسعه و پیشرفت افغانستان از یک جایی شروع شود و این زمینه توسعه و پیشرفت، نیاز به جامعه با سواد دارد».
- «برای توسعه و پیشرفت جامعه، نیاز به زنان با سواد و آگاه بود و عوامل اقتصادی نیز انگیزه من را برای درس خواندن بیشتر می کرد».

با توجه به آنچه بیان شد، پژوهش حاضر نیز نتایج تحقیقات گلدین و همکاران (۲۰۰۶)؛ وودفیلد و ارل-نوول (۲۰۰۶) و همچنین نژادصادقی (۱۳۹۰) را تأیید می کند. نتایج تحقیقات گذشته و پژوهش حاضر نشان می دهد که زنان در توسعه و پیشرفت جامعه نقش زیادی دارند و بدون حضور آنان، موتور توسعه عملاً از حرکت می افتد. لذا ضروری است تا در زمینه توانمندسازی و ارتقای ظرفیتهای علمی- تخصصی آنان تلاش بیشتری صورت بگیرد.

ناتریلو و مکدیل (۱۹۹۴) به نقل از رایان (۲۰۰۱) بیان می دارند خانواده هایی که انتظارات و آرزوهای بالایی برای فرزندان خود در نظر می گیرند و استانداردهای تحصیلی بالاتری برای آنان تعیین می کنند، بر انگیزش و عملکرد تحصیلی آنان نیز تأثیر مثبت و چشمگیری دارند.

به نقل از نژادصادقی (۱۳۹۰)؛ هیل (۱۹۸۸)، واتر (۱۹۸۴) و هانتروز (۱۹۸۴) بر این باورند که بر خلاف این اندیشه که نوجوانی یک دوره اختلال و ناآرامی است، اما بیشتر نوجوانان رابطه گرم و صمیمانه‌ای را در طول این دوره از زندگی با والدین خود تجربه می‌کنند و حتی آنها والدین خود را منبع اولیه شناخت و اطلاعات می‌دانند. این گونه روابط مثبت و سازنده به نوبه خود می‌تواند بر فرایندهای تحصیلی دانش‌آموزان و دانشجویان اثرگذار باشد و انگیزش تحصیلی آنان را بهبود بخشد. خانواده و ساختار حاکم بر آنها، از آغاز زندگی نقش بسزایی در شکل‌گیری انگیزه تحصیلی ایفا می‌کند. این دیدگاهها با نظر جامعه آماری تحقیق حاضر بسیار نزدیک است و عناصر مشترک دارد.

با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان به این نتیجه رسید که خانواده نقش محوری در ایجاد انگیزش تحصیلی برای فرزندان دارد. بارور (۱۹۷۶) بیان می‌کند که تصور داشتن شغلی در آینده به واسطه تحصیلات که ارزش و مقبولیت اجتماعی داشته باشد، عزت نفس دانش‌آموزان را افزایش داده، به ایجاد انگیزه و احساس ایمنی و شکل‌گیری هویت باثبات در آن کمک می‌کند. پژوهشی که آبانگاه از گمی (۱۳۹۸) انجام داده است، نشان می‌دهد هر دو انگیزش درونی و بیرونی که در الگوی جداگانه و با نگاه چندسویه در رابطه با عملکرد تحصیلی بررسی شدند، بر پیشرفت تحصیلی اثر مستقیم دارند. خیراللهی (۱۳۹۱) در پژوهش دیگری نشان می‌دهد که دانشجویان با وضعیت اقتصادی ضعیف، بیشتر از دانشجویان با وضع اقتصادی خوب، تمایل به ادامه تحصیل برای دستیابی به شغل داشتند. همچنین دانشجویان کمتر معتقد، بیشتر از دانشجویان معتقد، دلایل فردی را در تصمیم‌گیری خود برای ادامه تحصیل مؤثر می‌دانستند. این نگاه اقتصادی درباره دانشجویان افغانستانی نیز صدق می‌کند. یافته‌های تحقیق حاضر، نتایج تحقیقات گذشته را که پیش‌تر ذکر شد، پشتیبانی می‌کند و بیان می‌دارد که عوامل انگیزش بیرونی، مثل داشتن شغل مناسب، درآمد بیشتر، جایگاه اجتماعی بهتر و سایر موارد، می‌توانند روی عوامل انگیزش تحصیلی تأثیرگذاری بیشتری داشته باشند.

۱. پیشنهادهایی برای تحقیقات آتی

با توجه به تحلیل یافته‌ها و بررسی‌های انجام‌شده و تحلیل‌های خوشه‌ای، به طور خلاصه چنین نتیجه‌گیری می‌شود که هر دو عامل انگیزش بیرونی و درونی، تأثیر مثبت و معناداری بر قصد ادامه تحصیل در مقطع تحصیلات تکمیلی دارند؛ اما با توجه به جامعه مورد مطالعه و شرایط اقتصادی کشور، عوامل بیرونی تأثیرات خاص و قابل توجهی در ایجاد انگیزش تحصیلی

تبیین عوامل انگیزشی بانوان افغانستان برای ادامه تحصیل ... ۱۹۳

دارند. از آنجا که جامعه مورد مطالعه، بانوان افغانستان است و نظر به شرایط فعلی این کشور، انگیزه‌ها بیشتر مادی است و جنبه‌های درآمدزایی آن نقش پررنگ‌تری دارد. علاوه بر این، دانشجویان در نظر دارند تا با کسب توانایی‌های بیشتر در پیشرفت و توسعه کشور نیز سهمی باشند.

- با توجه به شرایط فعلی کشور افغانستان، پیشنهاد می‌شود تا زمینه و فرصت‌های تحصیلی بیشتری برای بانوان افغانستان در نظر گرفته شود.
- با توجه به مصاحبه‌های انجام شده در زمینه انگیزش تحصیلی بانوان افغانستان، پیشنهاد می‌شود زمینه‌های تحصیلی در مقاطع مختلف و دانشگاه‌های مختلف مهیا شود.
- از آنجا که این پژوهش در مقطع تحصیلات تکمیلی انجام شده است، پیشنهاد می‌شود در دیگر مقاطع تحصیلی نیز این پژوهش انجام شود.
- با به کارگیری روش‌های کیفی مکمل می‌توان چارچوب ارائه شده را توسعه داد و سطوح و متغیرهای جدیدی که در ادبیات به آنها اشاره نشده است، گسترش داد.
- با به کارگیری روش‌های کمی، اقدام به آزمون کمی فرضیه‌های به دست آمده در این پژوهش شود.

۲. پیشنهادهای کاربردی

- با توجه به شرایط فعلی کشور افغانستان، پیشنهاد می‌شود زمینه‌های تحصیلی بیشتری برای بانوان افغانستان در نظر گرفته شود.
- با توجه به مصاحبه‌های انجام شده در زمینه انگیزش تحصیلی بانوان افغانستان، پیشنهاد می‌شود زمینه‌های تحصیلی در مقاطع مختلف و دانشگاه‌های مختلف مهیا شود.
- با توجه به شرایط فعلی کشور افغانستان، پیشنهاد می‌شود نیازسنجی‌های آموزشی مورد نیاز مرتبط با زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی انجام شود و بر اساس آن، دانشجویان برای ادامه تحصیل در مقاطع تحصیلات تکمیلی داوطلب شوند.
- پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌های داخل کشور شرایطی را فراهم کنند تا دانشجویان نخبه افغانستانی که در ایران تحصیلات تکمیلی خود را به پایان رسانده‌اند، بتوانند به عنوان سفیر و نماینده، تبلیغات مناسبی را در کشور خود و سایر کشورها در خصوص کیفیت دانشگاه‌های ایرانی داشته باشند.

- پیشنهاد می‌شود از دانشجویان نخبه افغانستانی در مراودات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی میان افغانستان و ایران، با توجه به زمینه تحصیلی و تجارب آنان استفاده شود.

۳. پیشنهادهایی بر اساس محدودیتهای پژوهش

- پژوهش حاضر تنها بانوان افغانستانی مشغول به تحصیل در کشور ایران را مورد معالعه قرار داده است؛ پیشنهاد می‌شود در سایر کشورهایی که دانشجویان افغانستانی دارند نیز تکرار شود.
- پیشنهاد می‌شود این پژوهش در ابعاد گسترده‌تر با نمونه‌گیری و جامعه آماری بزرگ‌تر (با توجه به نیازمندی‌ها) انجام شود.
- پژوهش حاضر می‌تواند با استفاده از روشهای دیگری و با متغیرهای بیشتری صورت گیرد تا نتایج آن دارای اعتبار و کارایی بیشتری باشد؛ لذا پیشنهاد می‌شود تا از سوی محققان در ابعاد گسترده و با امکانات بیشتری انجام شود.
- متغیرهای عوامل انگیزش درونی و بیرونی برای ادامه تحصیلات تکمیلی به خصوص در میان بانوان افغانستانی مورد تحقیق بیشتری قرار گیرد.

منابع

- آبانگاه ازگمی، منصوره (۱۳۹۸). پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی بر پایه سبکهای یادگیری و انگیزش تحصیلی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه الزهرا.
- انتظار، فرید (۱۴۰۳). «تحلیل شبکه‌ای عوامل اثرگذار بازاریابی اجتماعی بر افزایش علاقه‌مندی دانش‌آموزان به ادامه تحصیل». مطالعات مدیریت و حسابداری، ش ۱۱۰(۱): ۴۹-۵۵.
- برزگر، کاظم و همکاران (۱۳۹۴). «مدل علی تأثیر انگیزش تحصیلی بر فرسودگی تحصیلی با نقش واسطه‌ای اهمال‌کاری دانشجویان». مطالعات آموزش و یادگیری، ش ۷(۲): ۱۳۱-۱۳۲.
- حیدری، مرتضی؛ نگار قربانپور و حانیه یونسی (۱۴۰۲). «بررسی پدیدارشناختی عوامل مؤثر بر انگیزه ادامه تحصیل دانشجویان فرهنگیان مشهد». یازدهمین کنفرانس ملی حقوق، علوم اجتماعی و انسانی، روان‌شناسی و مشاوره. شیروان.
- خیراللهی، آسیه (۱۳۹۱). بررسی عاملهای افزایش ورود زنان به دوره کارشناسی ارشد در دانشگاه اصفهان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه اصفهان.
- رحمن‌زاده فیروزجایی، منیژه (۱۴۰۲). «انگیزه‌ها، موانع و تأثیرات ادامه تحصیل (تحصیلات تکمیلی) معلمان بر نحوه اجرای برنامه درسی». دومین کنفرانس ملی تازه‌های روان‌شناسی تکاملی و تربیتی. بندرعباس.
- فیض‌اللهی، علی (۱۴۰۱). مطالعه جامعه‌شناختی خشونت خانگی علیه زنان (مورد مطالعه: شهر ایلام). تهران: دانشگاه تهران.
- گراوند، هوشنگ (۱۳۹۵). تدوین مدل انگیزش تحصیلی و اثربخشی آموزش مبتنی بر این مدل بر انگیزش تحصیلی علاقه‌مندی و خودکارآمدی پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی. پایان‌نامه دکتری. دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان.
- مرادی، مریم (۱۳۹۹). پیش‌بینی انگیزش تحصیلی بر اساس ادارک شایستگی و پذیرش اجتماعی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.
- مزینانی، فاطمه (۱۳۹۷). اثربخشی آموزش تفکر انتقادی بر خلاقیت، کمال‌طلبی و انگیزش درونی و بیرونی دانش‌آموزان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه پیام نور.
- نایب‌پور، حمید و سعید صحت (۱۴۰۲). الگوی شایستگی مدیران با رویکرد نظریه پارادوکس. رساله دکتری مدیریت بازرگانی. دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی.

- نژادصادقی، مریم (۱۳۹۰). بررسی انگیزش تحصیلی دانشجویان بهداشت محیط دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه الزهراء. ۱۰-۳.
- نعمتی، عادل؛ نشمیل افشارزاده، شهرام مقدس فریمانی و غلامرضا صادقی (۱۳۹۹). «عوامل مؤثر بر انگیزه دانش‌آموزان روستایی کرمانشاه و روانسر برای ادامه تحصیل در هنرستان کشاورزی». پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی، ش ۵۲: ۱۹۶-۱۷۷.
- روزنامه هشت صبح افغانستان (۱۳۹۲): <https://8am.media>
- وزارت معارف افغانستان (۱۳۹۸): <https://moe.gov.af>
- Amrollahi Beyooki, A.; M. Sepahmansour & A. Ghanbaipanah (2020). "The Structural Model of Students' Academic Motivation Based on Teacher-Student Relationship, Attachment to School, and Metacognitive Awareness by the Mediator of Academic Optimism among High-School Students". *International Journal of School Health*, 7(4): 3-11.
- Cetin, B. (2015). "Academic Motivation and Approaches to Learning in Predicting College Students' Academic Achievement: Findings from Turkish and US Samples". *Journal of College Teaching & Learning*, 12(2): 141-150.
- Nayeypour, H. & M.N. Bokaei (2019). "Customers satisfaction by fuzzy synthetic evaluation and genetic algorithm (case study) travel websites in Iran". *EuroMed Journal of Business*, 14(1): 31-46.
- Nayeypour, H. & S. Sehhat (2024). "Designing the competency model of human resource managers based on paradox theory (case study: information and communication technology industry)". *International Journal of Organizational Analysis*, 32(7): 1181-1203.
- Abangah Azgami, Mansoureh (2019). **Predicting academic progress based on learning styles and academic motivation**. Master's Thesis. Al-Zahra University.
- Barzegar, Kazem. (2015). "Causal model of the effect of academic motivation on academic burnout with the mediating role of students' procrastination". *Journal of Education and Learning Studies*, 7(2): 131-132.
- Enteziri, Farid (2024). "Network analysis of social marketing influencing factors on increasing students' interest in continuing education". *Management and Accounting Studies Quarterly*, 10(1): 49-55.
- Faizullahi, Ali (2022). **Sociological study of domestic violence against women (study: Ilam city)**. Tehran: University of Tehran.
- Gravand, Houshang (2016). **Developing a model of academic motivation and the effectiveness of education based on this model on academic motivation, interest and research self-efficacy of graduate students**. PhD Thesis. Lorestan University, Faculty of Literature and Humanities.

- Heydari, Morteza; N. Gorbanpour & H. Younesi (2023). "**Cognitive phenomenological investigation of factors affecting the motivation of Mashhad students to continue their studies**". *11th National Conference on Law, Social and Human Sciences, Psychology and Counseling*. Shirvan.
- Khairollahi, Asia (2012). **Investigating the factors of increasing women's entry into master's degree in Isfahan University**. Master's Thesis. Isfahan University, Faculty of Educational Sciences and Psychology.
- Mazinani, Fatemeh (2018). **The effectiveness of critical thinking training on students' creativity, perfectionism and intrinsic and extrinsic motivation**. Master's Thesis. Payam Noor University.
- Moradi, Maryam (2020). **Predicting academic motivation based on perceptions of competence and social acceptance**. Master's Thesis. Islamic Azad University, Marvdasht Branch, Faculty of Educational Sciences and Psychology.
- Nejad Sadeghi, Maryam (2021). **Examining the academic motivation of environmental health students of medical sciences universities in Tehran**. Master's Thesis. Faculty of Educational Sciences and Psychology, Al-Zahra University.
- Nayeypour, Hamid & S. Sehat (2023). **Competence model of managers with paradox theory approach**. Doctoral dissertation in business management. Faculty of Management and Accounting. Allameh Tabatabai University.
- Nemati, Adel; N. Afsharzadeh, Sh. Moghaddas Farimani & Gh.R. Sadeghi (2020). "**Effective factors on the motivation of rural students of Kermanshah and Ravansar to continue their education in the agricultural college**". *Agricultural Education Management Research*, 52: 177-196.
- Rahmanzadeh Firouzjaei, Manijeh (2023). **Motivations, obstacles and effects of continuing education (further education) of teachers on how to implement the curriculum**. *The second national conference on new developments in developmental and educational psychology*. Bandar Abbas.